

ἐνῶ ἢ εἰκὼν αὐτὴ δὲν εἶναι εἰμὴ ἓνα ἄψυχον ἀντικείμενον, ἢ εἰκὼν ἰδρῶσε, ἢ εἰκὼν ἐμίλησε λέγει! Ἐλλὰ ταῦτα τὰ γεγονότα τὰ εἰλημμένα ἐξ αὐτῆς τῆς πραγματικότητος ἀποδεικνύουν ἐκεῖνο, ὅπερ ἢ λογικὴ διαπιστοῖ, ὅτι ἢ διανοητικότης τοῦ ἀπλοῖκοῦ ἀνθρώπου εἶναι φύσει ἀδύνατον γὰ ἐξαρθῆ εἰς τὴν πραγματικὴν ιδέα τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, εἴτε ὀνομάσωμεν τοῦτο Πατέρα οὐράνιον, εἴτε ἅγιον Πνεῦμα, εἴτε ἀνωτέραν συνείδησιν, εἴτε Θεόν, εἴτε Dieu; ὡς οἱ Γάλλοι κ.λ.π. τὸ ὀνομάζουν. Ὁ ἀκατέργαστος διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς ὄχλος ἐκ φύσεως ῥέπει καὶ πάντοτε θὰ παρέλκεται ἀπὸ τὴν ἀντιτιθεμένην εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου λατρείαν, λατρείαν τοῦ ἀψύχου ἀντικειμένου, εἴτε εἰκόνα ὀνομάσῃ τις τοῦτο, εἴτε εἰδῶλον. Ὁ λαὸς θὰ εἶναι πάντοτε λάτρης τῶν ἀψύχων, λάτρης τῶν εἰδώλων, λάτρης τῶν εἰκόνων δοῦλος τῶν προκυταλήψεων καὶ τοῦ ἐπικινδύνου θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὄργανον τῆς ἀνηθίκου κλίμας τοῦ κλήρου τῶν φαύλων αὐτῶν συνειδήσεων, αἵτινες μετὰ σατανικῆς μεθοδικότητος καλλιεργοῦσι καὶ ἐκμεταλλεύονται τὴν ἀμάθειαν τοῦ ὄχλου εἰς βάρος τῆς πραγματικῆς ἠθικῆς, εἰς βάρος τῆς Προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς βάρος τῆς ἐκπολιτιστικῆς τάσεως πρὸς διαφώτισιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἐξύψωσιν τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως.

Ἡ φιλοσοφία καὶ ἢ Ἐπιστήμη ἠσχολήθη ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἑκατονταετηρίδων μὲ τὴν Ἰδέαν τοῦ Ὑπερτάτου ὄντος. Ἐδημιουργήθησαν δὲ σχολαὶ καὶ κατηγορίαι φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων θεσπιζόντων ἄκρως ἀντιθέτους γνώμας. Δύο κυρίως εἶναι αἱ κατ' ἐξοχὴν σχολαί, ἢ τῶν ιδεολόγων καὶ ὑλιστῶν. Νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι σκόπιμον νὰ ἀναπτύξω τὰς ἐκατέρωθεν θεωρίας ὑποσημειῶν τοὺς ἑκάστοτε κήρυκας ἢ ἀποστόλους τούτων, οὐδὲ νὰ ἐξετάσω τὴν Ἱστορικὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν παραθέτων χρονολογίας καὶ σειρὰν ὀνομάτων, οὐδὲ παρακολουθήσω τὰς ἑκάστοτε παραλλαγὰς τῶν ἀναγομένων ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν διδασκαλιῶν, ἐφ' ὅσον τοῦτο θὰ ἀπετέλει παρέκκλισιν τοῦ θέματός μου ἀφ' ἑνὸς καὶ χρονοτριβὴν μὴ δεδικοιολογημένην ἀφ' ἑτέρου. Ἐκεῖνο, ὅπερ σκοπῶ νὰ τονίσω εἶναι, ὅτι αἱ δύο αὐταὶ σχολαί, ἢ μὲν θεσπίζουσα τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἰδεο-

λογικῆς ἀπόψεως τῆς ζωῆς καὶ τοποθετοῦσα ὑπερῖνω αὐτῆς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος οὐδὲ ἀναγνωρίζουσα εἰμὴ, ὡς ψευδαισθησίαν τὴν ὑπόστασιν τὴν φυσικὴν τοῦ Κόσμου, τῆς ὑλιστικῆς σχολῆς ἀπεκδεχομένης τὴν ὀργανικὴν ὑπαρξίν τῆς ὑλικῆς ἀπόψεως τῆς ζωῆς, ἀποτελοῦν δύο ἄκρως ἀντιτιθεμένους μερίδας, ὡς ἀναιρούσης τῆς ὑλιστικῆς σχολῆς πάσας τὰς θεωρίας ταύτας, καὶ ἀπεκδεχομένης τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων ὀργανικῶν ὄντων καὶ τῆς μεταπτώσεως τῶν κατωτέρων ὀργανισμῶν εἰς πληροστέρους καὶ τελειότερους τοιούτους. Μέσῃν τινὰ ὁδὸν δύναται νὰ θεωρηθῆ, ὅτι ἐχάραξε ἡ ἰδεολογικοπραγματικὴ θεωρία, ἣτις ἐδέχθη τὴν σημασίαν τῆς Ἰδεολογικῆς ἀπόψεως τῆς ζωῆς, ἣν ἐδέχθη, ὡς ἀλληλένδετον μὲ τὴν φυσικὴν ὑπόστασιν τῶν διαφόρων ὄντων. Τέλος ἔχομεν καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Πανθεϊσμοῦ τοῦ θεοποιούντος τὸ σύνολον τῶν ἀπόψεων τῆς Ζωῆς, ὅπερ θεωρεῖ καὶ χαρακτηρίζει, ὡς ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον, οὗ αἰ ἐπὶ μέρει ἀπόψεις εἶναι τὰ διάφορα ὄντα.

Εἴτε ὅμως ἀσπασθῆ τις τὰς ὑπὸ τῶν μὲν ἀρχάς, εἴτε δεχθῆ ὡς ὀρθὰς τὰς ἀρχάς τῶν ἄλλων τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἀρρήκτως συνδεόμενον μὲ τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖνο, ὅπερ νομίζομεν, ὅτι εἶναι σκόπιμον, τοῦτο δὲν συνίσταται εἰς τὴν παραδοχὴν ἢ μὴ ἀναπτυχθέντων θεωριῶν, αἵτινες ἀλληλομαχοῦσι ἀκόμη. Σκόπιμον νομίζομεν, ὅτι εἶναι νὰ νουθετηθῆ ὁ λαὸς, νὰ διαλυθοῦν αἱ πλάναι, νὰ ὑποχωρήσουν οἱ τύποι, νὰ ἐξαφανισθοῦν νὰ ψεύδη καὶ αἱ κακίαι, αἵτινες φθείρουσι τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μειοῦσι τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ὡς περροικισμένου ὄντος, ὄντος προωρισμένου νὰ βαδίση πρὸς ἐπίπεδον εὐρισκόμενον ἐκτὸς τῆς τροχιᾶς τοῦ μοιραίου, ἣν τροχίαν διανύουν τὰ ζῶα. Ἡ λογικὴ, ἣν ἄλλοι μὲν περιφρονοῦσι, ἄλλοι δὲ ὑποτιμῶσι, ἄλλοι δὲ προσποιοῦνται, ὅτι ἀγνοοῦσι, ἄλλοι δὲ πραγματικῶς ἀγνοοῦσι, ὡς στερούμενοι ταύτης πρέπει νὰ εἶναι ἡ βᾶσις καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Καὶ ναὶ μὲν ὁ λαὸς εἶνε φύσει ἐλαττωματικὸς, φύσει ἀτελής, φύσει ἀνεπίδεκτος τελειοποιήσεως καὶ ἐξυψώσεως, φύσει ἀνίκανος νὰ συμμερισθῆ, ὅτι ἡ πραγματικὴ λογικὴ θεσπίζει τοῦτο ὅμως ἀκριβῶς ἐπιβάλλει προσπάθειαν ἐκ μέρους ἐκείνων, οἵτινες πραγ-

ματικῶς ἐνδιαφέρονται δι' αὐτὸν, ὅπως καταστρίλουν πᾶσαν ὑπό-
θαλψιν τῶν σφαλερῶν αὐτοῦ ἀντιλήψεων, οὐχι διὰ νὰ ἐκριζώ-
σουν τὸ κακόν, διότι τοῦτο ἀντιτίθεται εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγ-
μάτων, ἀλλὰ διὰ νὰ περιορίσουν καὶ μειώσουν τοῦτο.

Δυστυχῶς ὁ κληρὸς εἶναι εἰς ἓκ τῶν συντελεστῶν τῆς ὑπο-
θάλψεως τῆς ἐλαττωματικῆς ἀπόψεως τοῦ λαοῦ. Ὁ κληρὸς ὄχι
μόνον, ὡς θὰ ὄφειλε δὲν καταπολεμεῖ οὐδὲ κατεπολέμησε οὐδέ-
ποτε τὰς πλάνας, τὰς προκαταλήψεις, τὸν θρησκευτικὸν φανα-
τισμὸν, τὴν φυσικὴν ὀσπὴν τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου, ὅπως
ἐκδηλώνη λατρείαν εἰς τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα καὶ θεοποιεῖ ταῦ-
τα, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπετέλει καὶ θὰ ἀποτελῇ τὸ κυριώτερον ἐλα-
τήριον τῆς διατηρήσεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν φοικτῶν αὐτῶν
πλάνων, αἵτινες κρατοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐπίπεδον κατώτερον
τοῦ εὐγενοῦς προορισμοῦ του. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι δύσκολον
νὰ ἐξηγηθῇ, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ κληρὸς ἀπὸ ἀνέκαθεν
συνίστατο ἢ ἀπὸ προνομιούχους τάξεις ἢ ἀπὸ ἀμαθεῖς ἀνθρώ-
πους. Ὁ Λασκαράτος, ὅστις εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν εὐθύτητα
τοῦ χαρακτῆρος του, τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν ὀξύ-
τητα τοῦ πνεύματός του διαβλέπει ἐν τῷ κλήρῳ τὰ μᾶλλον ἀξε-
στα καὶ ἐπιβλαβῆ κοινωνικά στοιχεῖα, ἅτινα εὐρίσκοντα κατὰ φύ-
γιον ὑπὸ τὸ ράσον ἀναλαμβάνωσι νὰ ἐργασθῶσι ὑπὲρ τῆς ἠθι-
κῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ πρότερον, ὡς βιοποριστικὸν
τῶν ἔργων εἶχον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαρκάρη, τοῦ ὑποδηματοκα-
θαριστοῦ κ. τ. λ. Καὶ βεβαίως, ἐφ' ὅσον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος δὲν
θεωρεῖ ὡς ὕβριν ποταπὴν ἀπευθυνομένην ἐν τῷ προσώπῳ της,
δὲν θεωρεῖ τὸ γόητρον της καὶ τὴν στοιχειώδη αὐτῆς ἀξιοπρέ-
πειαν, ὡς κινδυνεύουσιν νὰ κυλισθῇ εἰς τὸν βόρβορον διὰ τῆς
παρεισδύσεως εἰς τὴν τάξιν τοῦ κλήρου, ἀνθρώπων διακρινομένων
διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεπαρκείας των, ὅπως ἐξυπηρετήσωσι τὰ ἐπὶ
τῆς ἠθικῆς ἐδράζοντα ἰδανικὰ τῆς θρησκείας λόγω τῆς παχυλῆς
ἀμαθείας των καὶ τοῦ ἀμορφώτου καὶ ἀξέστου τοῦ χαρακτῆρος
αὐτῶν, δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ ἐκφράσωμεν τὸν φόβον μήπως ἡ
ἐξαχρεώσεις καταπνίξῃ πᾶσαν ἰκμάδα ἠθικῆς, μήπως ἡ κατάπ-
τωσις ματαιώσῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐγκαθίδρυσιν ἐν τῇ κοι-
νωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων τῆς πραγματικῆς ἠθικῆς, τῆς γνησίας ἀρε-

τῆς. Καὶ νομίζων, ὅτι πάντα τὰ ἄνωτέρω ἐκτεθέντα εἶναι ἐπαρκῆ· διὰ τὰ ἀποδείξουν τὴν ἀληθοφάνειαν τῶν διατυπωθέντων, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐδράζουσι ἐπ' αὐτῆς τῆς πραγματικότητος πιστοποιοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς ἀκαταμαχίτου λογικῆς τῆς ὀρθῆς σκέψεως, ἣτις ξένη οὐσα πρὸς πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐπιρροὴν δημιουργεῖ τὰ πορίσματα αὐτῆς ἐκ σειρᾶς συλλογισμῶν βασιζομένων ἐπὶ τῆς ἀμερολήπτου παρατηρήσεως καὶ ἐπισταμένης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης δεδομένων ἀναμφισβητήτων, ὡς ἀφ' ἑαυτῶν φανερῶν καὶ διὰ τὰ μὴ θεωρηθῶ μακρολογῶν, ἀποκρυσταλλῶ συνοπτικῶς τὰ συμπεράσματά μου κατωτέρω.

Δὲν πολεμῶ τὴν θρησκείαν ὡς ἰδέαν, καὶ τοῦτο, διότι, ἡ ἀφειρητὴ πάσης θρησκείας εἶναι μία εὐγενὴς προσπάθεια, ἔχουσα τὰ θεμέλια αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κύρους μιᾶς ἐξαιρέτου διανοήσεως. Ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἰσίδος τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος τὴν ἀπειτύπωσαν διὰ τῆς ποιητικῆς τῶν φαντασίας εἰς τὰς μορφὰς τῶν Θεῶν, αἵτινες δὲν ἀποτελοῦν εἰμὴ μίαν ἐξεικόνισιν εἰς τὰς πολλαπλὰς αὐτοῦ ιδιότητας τοῦ ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὑπερτάτου ὄντος. Καὶ βεβαίως ἡ βᾶσις τῆς δημιουργίας αὐτῆς ἦτο ἡ ἐκδήλωσις ἑνὸς θαυμασμοῦ καὶ μιᾶς λατρείας ἀνεπιλήπτου καὶ καθαρῶς διανοητικῆς πρὸς κᾶτι ἀνώτερον εὐρισκόμενον ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ κόσμου. Ἡ βᾶσις ἐπομένως καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας, ἦτο μία ἄνωτέρα ἠθικὴ ἀνάγκη, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἐξαιρόμενος εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, οὗ τὰς ιδιότητας χαρακτηρίζουν αἱ Ὀμηρικαὶ θεότητες ἐν τῷ λαμπρῷ ἀριστουργήματι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἀνυψωθῆ ἠθικῶς μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς τελειότητος· διὰ τοῦ προσεταρισμοῦ ὅλων τῶν εὐγενῶν χαρακτήρων, αἵτινας ἀπεικονίζουσι αἱ διάφοροι θεότητες, τῶν εὐγενῶν λέγω χαρακτήρων τοῦ ὑπερτάτου ὄντος. Καὶ βεβαίως ἡ ἰδέα τοῦ ὑπερτάτου ὄντος δὲν εἶναι ἐφευρέσις τῆς Εὐαγγελικῆς Ἰδεολογίας, δὲν δυνάμεθα δὲ εἰμὴ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἐνιαίου τῆς ὑπερτέρας πνευματικῆς ὑπάρξεως, ἦτο τί οἰκεῖον πρὸς ὅλας τὰς ἐκτάκτους διανοήσεις, ἦτο τί συναφὲς πρὸς τὴν ἐξαιρετικὴν μόρφωσιν, ἣτις ἀπὸ ἀνέκαθεν ἐντυπώθη ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς ἐρεῦνης· εἰς τὰ καθαρῶς διανοητικὰ πεδία. Ὅπως ἐτονίσσαμεν ἡ ἔδοξη

τῆς θεοποιήσεως τῶν ἀψύχων ἐνυπάρχει εἰς τὸν ἀμαθῆ ὄχλον οὕσης ταύτης ἀλληλενδέτου μὲ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς μορφώσεως αὐτοῦ καὶ τὴν φυσικὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἀτέλειαν οὕτω πῶς ἀκριβῶς τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑπάρξεως μιᾶς ἀνωτέρας πνευματικῆς μορφῆς εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένον μὲ τὴν ἀντίληψιν καὶ ἐσωτερικὴν διαίσθησιν τῶν ἀνωτέρων ἀνθρώπων, οἵτινες διακρινόμενοι διὰ τὸ ἐξαίρετον καὶ ἰδιάζον τῶν πνευματικῶν αὐτῶν χαρακτηρισμῶν εἶναι προωρισμένοι νὰ παλαίσωσι εἰς τὰ καθαρῶς πνευματικὰ πεδία. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος, ὅστις εἶναι μία κορυφὴ ἐκτάκτου διανοήσεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἦτο ξένος πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἐνιαίου μιᾶς ὑπερτέρας πνευματικῆς μορφῆς. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑπερτέρας ὑπάρξεως διασπᾶται ὑπὸ τῶν θεοτήτων, ἅτινας μᾶς παρουσιάζει, διότι πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Ὅμηρος, ὡς ποιητὴς δὲν ἦτο δυνατόν εἰμὴ νὰ ἔχη ἀπόλυτον ἐλευθερίαν νὰ διαπλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του, ὡς αὐτὸς ἔκρινε καλλίτερον, τὴν εἰκόνα ἐκεῖνου, ὅπερ ἐν τῇ συνειδήσει του διετυποῦτο, ὡς ἰδέα, ἰδέα μιᾶς ὑπερτέρας συνειδήσεως ἐξ ἧς ἦροται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ.

Δὲν πολεμῶ τὴν θρησκείαν ὡς ἰδέαν, διότι δέχομαι ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι δηλ. ὅλαι αἱ θρησκεῖαι ἔχουσι τὰ ἐλατήρια αὐτῶν ἐξηροτημένα ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ἀνάγκην τῆς βελτιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τῆς ἐξυψώσεως τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, τῆς ἐξασφαλίσεως ὑγιῶν ἀρχῶν πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἀρετῆς. Ἐπομένως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δὲν δύναμαι οὐδεμίαν θρησκείαν νὰ θεωρήσω ἐπιλήψιμον οὐδὲ χαρακτηρίσω, ὡς ἀξιόκατάκριτον, οὐδὲ δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ τὴν βάσιν τῆς ἠθικῆς σκοπιμότητος, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτιστον καὶ κύριον στοιχεῖον τῆς θρησκείας ἀπὸ ἀπόψεως ἰδεολογικῆς. Τοῦναντίον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁμολογῶ, ὅτι εἶναι ἀναγκαία καὶ ἐπιβεβλημένη ἡ θρησκεία, ὡς τοιαῦτα δὲ πάντα τὰ θρησκευόμενα ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀφετηρίαν, τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, τὸν αὐτὸν προορισμόν, τὸν αὐτὸν σκοπόν. Πολεμῶ ὅμως τὰς συγκεκριμένας ἀπόψεις τῆς θρησκείας, οἵαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὕτη, τὰς συγκεκριμένας ἐλαττωματικὰς ἀπόψεις ταύτης, αἵτινες ἔχουσι τὴν ἀπόρροϊαν ἐκ δογματικῶν τύπων, προκατα-

λήψεων, φανατισμοῦ, σφαλερῶν ἀντιλήψεων, ἅτινα εἶναι ἀποκνήματα μιᾶς προνομιοῦχου τάξεως, ἧς τὸ προνόμιον συνίσταται εἰς τὴν ἡμιμάθειαν καὶ τὴν ἔλλειψιν παντὸς πραγματικῶς εὐγενοῦς συναισθήματος τάξεως, ἧτις μεθοδικῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐργάζεται διὰ τὴν συσκότισιν τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, τάξεως, ἧτις ζῆ εἰς βάρος τοῦ καμάτου καὶ τοῦ ἰδρωτός τοῦ πολλοῦ κόσμου, τάξεως, ἧτις στερουμένη τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐνδύματος τῆς πραγματικῆς ἀρετῆς, ἀντλεῖ τὸ κῦρος της, τὴν ἐπιβολὴν της, τὴν δυνάμιν της ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ἐμφάνισιν, συνιστάμενην εἰς τὸ ἰδιάζον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνδύματός της.

Καὶ ἤδη πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ ἀναμφισβητήτου τῆς λογικότητος τῶν ἐκτεθέντων ἔρχομαι νὰ ὑποβάλλω μερικὰ ἐρωτήματα, ὧν ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀφ' ἐαυτῆς καταφανής. Καὶ ἐρωτῶ δύναται νὰ ἀμφισβητηθῆ τὸ κῦρος τῆς ἠθικότητος ἐφ' ἧς ἐβασίσθη τὸ σχεδιάγραμμα τῆς Ὀμηρικῆς θρησκείας; Βεβαίως ὄχι ἐξ ὧν ἐξετέθησαν. Οὔτε ὁ Ὀμηρὸς ἦτο ἀνήθικος, οὔτε ἐπομένως ἡ υἱοθετήσασα τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ ἰδεολογικὴν ἀντίληψιν θρησκεία τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ, ὡς τοιαύτη. Ἐν τούτοις ἡ εὐγενὴς ἰδεολογικὴ ὑπὲρ τῆς προεξαρχούσης τῆς ἐξελισσομένης ζωῆς δυνάμεως ἀντίληψις τοῦ Ὀμήρου, τίς δύναται νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι ὀφείλει τὴν ἔκπτωσιν αὐτῆς ἐκ τοῦ καθαρῶς διανοητικοῦ ἐπιπέδου εἰς ἣν ἴστατο εἰς τὸ χθαμαλὸν ἐπίπεδον τῆς λατρείας τοῦ μαρμάρου εἰς τὸν νόμον τῆς παραφθορᾶς, ἣν ὑφίσταται ἡ Ἰδέα ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν θρησκευμάτων, ἅτινα τὴν υἱοθετοῦν; Καὶ βεβαίως, ὡς ἡ Ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅλοι οἱ μεγάλοι ἰδεολόγοι δὲν δύνανται εἰμὴ νὰ ἔχωσι τι κοινὸν προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς καθαρῶς ἰδεολογικὰς αὐτῶν ἀντιλήψεις. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ κληροδοτοῦσαι τὴν ἰδεολογικὴν ἀντίληψιν τῶν μεγαλοϊδεατῶν θρησκείαι, ὄχι μόνον δὲν ἐξυπηρετοῦσι καὶ δὲν προάγουσι τὴν ἠθικὴν ἐφ' ἧς αὕτη ἐβασίσθη, ἀλλὰ τοῦναντίον σὺν τῷ χρόνῳ ἄρδην μεταβάλλουσι τοὺς ὅρους, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν κύριον χαρακτῆρα τῆς ἠθικῆς αὐτῶν βάσεως. Ὅλων τῶν θρησκευμάτων, ὧν δῆποτε εὐγενὴς καὶ ἂν ὑπῆρξε ἡ ἀφετηρία αὐτῶν τὸ τέρας εἶ-

ναι ἢ εἰδωλολατρεία μὲ τὰς συνεπείας τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως, τῆς ἐξαχρειώσεως τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως διὰ τῆς καταπνίξεως παντὸς εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ συναισθήματος, τῆς ἐξοστρακίσεως παντὸς χαρακτῆρος ἀνθρωπιστικοῦ, ὅποταν ἐπέρχεται μοιραίως ἢ ἀνατροπῇ αὐτῶν, ἵνα νέα Θρησκεία ἔλθῃ καὶ λάβῃ τὴν θέσιν των, ὅπως καὶ αὕτη διανύσῃ τὴν ἰδίαν πορείαν καὶ καταλήξῃ εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, εἰς ὃ εὐρίσκετο ἡ θρησκεία, ἣν διεδέχθη. Ὅλαι αἱ Θρησκεῖαι διανύουσιν τὰς ἰδίας φάσεις καταλήγουσι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰδωλολατρείας, ὅποταν οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποσοβῆσῃ τὴν ἀναπόφευκτον ἀποσύνθεσιν των, οὐδεμία προσπάθεια δύναται νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἀνανέωσιν τὴν μοιραίαν τῆς ἀνατροπείας ἠθικῆς βάσεως αὐτῶν διὰ ὑγιῶν ἀρχῶν.

Καί, ἵνα ἐνισχύσω περισσότερο τὴν ἀκαταμάχητον λογικότητα τῶν ἐπιχειρημάτων μου τούτων νομίζω, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀναφέρω μερικὰ ἀναμφισβήτητα δεδομένα, ἔξ ὧν ἤθελε καταστῆ πλέον ἢ καταφανῆς ἡ ἀληθοφάνεια τῆς ριζικῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὰ θεσπίσματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου: Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει εἰς τι σημεῖον: «οὐράνιος βασιλεία εἶναι χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ», τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ οὐράνιος βασιλεία δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἐξεικόνισις τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, ἣτις ἐνυπάρχει εἰς τὴν πραγματικὴν ἠθικὴν. Ἴδοὺ λοιπόν, ὅτι οὕτω πως συμπίπτει ἡ οὐράνιος βασιλεία μὲ τὴν ἠθικὴν. Τὸ Χριστιανικὸν ὁμῶς δόγμα ἀντιτιθέμενον ριζικῶς πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου θεσπίζει, ὅτι ἡ οὐράνιος βασιλεία εἶναι καὶ, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον! Λοιπὸν τοῦτο εἶναι ψεῦδος ἀχαρακτηριστικῶς ἀνήθικον καὶ ποταπὸν, ἡ οὐράνιος βασιλεία, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἶναι χαρὰ ἐνυπάρχουσα εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δηλ. εἰς τὴν ἠθικὴν, ἣτις ἠθικὴ εἶναι ἐκτὸς χρόνου καὶ τόπου. Ἡ παρερμηνεία αὕτη τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἐπεκτείνεται εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς λεπτομερείας! Τὸ δόγμα εἶναι, ὅπερ κυριαρχεῖ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον καθ' ὅλην τὴν Χριστιανικὴν συνείδησιν, ἣτις οὕτως παρουσιάζεται ἀντιμέτωπος πρὸς τὸ πνεῦμα, ὅπερ διέπει τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ

ἀπηλλαγμένον πάσης προκαταλήψεως ζητεῖ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν Ἰδεολογικὴν ἀποψιν τῆς καθαρῶς πνευματικῆς λατρείας ! Ὁ Χριστὸς κηρῦσσει, ὅτι ἡ πνευματικὴ λατρεία εἶναι ἡ μόνη προσιδιάζουσα εἰς τὸν πατέρα τὸν οὐράνιον χαρακτηρίζουσα τοὺς ἀληθεῖς αὐτοῦ προσκυνητάς ! Δυστυχῶς ὁ Χριστιανισμὸς ἀντικρὺς ἀντιτίθεται καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, καθιερώσας τὴν λατρείαν τῶν Εἰκόνων, αἵτινες ἀπεικονίζουν διαφόρους μορφὰς ἀνθρώπων, αἵτινες ἐκπροσωποῦσι τοὺς ἥρωας τῆς θρησκείας, οὓς περιγράφουν τὰ διάφορα συναξάρια, ὧν οἱ ἐπιφανεῖς ἱστοριογράφοι δὲν ἐτίμησαν διὰ τῆς ὑπογραφῆς των, οἱ δικηγόροι αὐτοὶ τῆς Χριστιανικῆς ἰδέας, ὧν ἀντάξιός γόνος εἶναι ὁ συνάδελφος αὐτῶν Βδελοπούλος. Ὅποια κατάπτωσις ! Ὁ Χριστιανισμὸς οὕτω ἔρχεται ἵνα ρίψῃ εἰς τὸν βοῦρκον τὴν Ἰδέαν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ οὕτω ὁ ἄνθρωπος τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος γαλουχούμενος ἀπὸ τὰς γελοίας ἱστοριογραφίας τῶν συναξαρίων ἐκπίπτει ἀπὸ τὴν Ἰδεώδη ἀποψιν τῆς πνευματικῆς λατρείας εἰς τὸ χθαμαλὸν ἐπίπεδον τῶν φανταστικῶν ἡρώων τῆς Χριστιανωσύνης, οἵτινες κρατοῦσι τὴν κλεῖδα τοῦ Παραδείσου καὶ τῆς Κολάσεως, ἐνῶ ὁ ἀληθὴς Παράδεισος εἶναι ἡ ἠθικὴ τελειοποίησις καὶ ἐξευγένισις τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτῆρος ἡ δὲ κόλασις ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἣν συγκαλύπτει ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀναισχυντία τῶν περιφήμων συγγραφέων τῶν συναξαρίων, ὧν ἡ πνευματώδης ἀγιογραφικὴ διδασκαλία πλαισιοῖ τὸν Χριστιανικὸν ὄριζοντα ὃν περιβάλλει τὸ ἔρεβος τῆς συσκοτιμένης Χριστιανικῆς συνειδήσεως. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐπιβάλλει τὸν γάμον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, ὁ Χριστιανισμὸς ὁμῶς τὸν ἀπαγορεύει, τὸ Εὐαγγέλιον ἐπιβάλλει τὴν κουρὰν τῆς κόμης, ὁ Χριστιανισμὸς θεωρεῖ τοῦτο ἱεροσυλίαν, τὸ Εὐαγγέλιον ὑποστηρίζει τὴν διὰ τῶν εὐγενῶν ἔργων ἐξύψωσιν τῆς ἀνθρώπινης συνειδήσεως καὶ προσέγγισιν ταύτης δι' αὐτῶν πρὸς τὴν τελειότητα τῆς θείας ὑπάρξεως τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς, ὁ Χριστιανισμὸς ὁμῶς καὶ εἰς τοῦτο ἀντιτιθέμενος μόνην ὁδὸν ὀδηγοῦσαν πρὸς τὸν ὑψίστον θεωρεῖ τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιμόνου ἐμμονῆς πρὸς τὸ νεκρὸν θρησκευτικὸν δογματισμὸν, τὸ Εὐαγγέλιον στηρίζει τὴν πίστιν, ἣν

ζητεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς προσαρμογῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Χριστιανισμὸς βασίσει τὴν ἠθικὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν περὶ μυστηρίων ἀσπήρικτον θεωρίαν αὐτοῦ, ζητῶν νὰ ἐμπνεύσῃ πίστιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἰς θρησκευτικὰς οὐτοπίας καθαρῶς τυπικὰς μηδεμίαν σχέσιν ἔχουσας μὲ τὴν ἀκραιφνῶς οὐσιαστικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, τὸ Εὐαγγέλιον ἐξυμνοῦν τὴν εἰρηνοποίησιν τοῦ κόσμου. Ζητεῖ νὰ θέσῃ χαλινὸν εἰς τὰ πάθη καὶ τὰς ἀποτροπαιότητας τῶν πολέμων, ἡ Ἐκκλησία εὐλογοῦσα τοὺς πολέμους ἐξάπτει τὰ πάθη καὶ ἐνισχύει ὅλα τὰ ποταπὰ ἐνστικτὰ τοῦ κατωτέρου ἀνθρώπου, ἅτινα γίνονται ἀφετηρία ὄλων τῶν ἀνηλεοτήτων, αἵτινες διαπράττονται εἰς βάρος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πραγματικῆς ὑγιῆς ἠθικῆς, ἣν ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἐζήτησε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων, ἡ Ἐκκλησία λέγω οὕτω ποιοῦσα ἀντιτίθεται ριζικῶς πρὸς τὸ πνεῦμα, ὅπερ διέπει τὴν εὐαγγελικὴν ἰδεολογίαν. Ἀλλὰ ἐκτὸς τούτων τῶν καταφανῶν καὶ ἀναμφισβητήτων ἀντιθέσεων τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Εὐαγγελικῆς ἰδεολογίας θὰ ἠδύνατο ἀπειροπληθεῖς ἑτέρας τοιαύτας νὰ ἀπαριθμήσῃ τις, αἵτινες ἤθελον καταδείξει τὴν ριζικὴν ἀντίθεσιν τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ πραγματικῶς ὑγιῆς ἠθικὴ, ἣτις εἶναι ὁ κύριος χαρακτήρ, ὅστις διέπει τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς θρησκείας τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῆς πίστεως πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἐνῶ πραγματικῶς ἀντιτίθεται αὕτη πρὸς τὴν πίστιν, ἣν ὁ Χριστὸς τοῦ Εὐαγγελίου ζητεῖ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους κηρύττων, ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις συμμερίζεται τὴν διδασκαλίαν μου ἐφαρμόζων τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς, αἵτινες διέπουσι ταύτην. Ἐπομένως ὁ Χριστιανισμὸς πιστεύων πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ ἀφιοτάμενος ὅμως ἐνεργῶς, ὡς ἀπεδείξαμεν προηγουμένως τῶν ἀρχῶν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀνταπατάται νομίζων, ὅτι ἡ πίστις αὐτοῦ αὕτη εἶναι ἡ πίστις ἣν ὁ Χριστὸς ζητεῖ ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ. Ὁ Χριστὸς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας δὲν εἶναι ἄλλο.

·εἰμὴ ἢ ἐξεικόνισις τῆς δογματικῆς ἀπόψεως ταύτης, ἣτις εἶναι
·ἀντικρως ἀντίθετος πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἠθικῆς, ἀτινά τις
·ἀκολουθῶν διεκδηλοῖ ἐνεργῶς τὴν πίστιν του πρὸς τὸ πνεῦμα,
·ὅπερ διέπει τὰς ἀρχὰς τῆς Εὐαγγελικῆς ἰδεολογίας, ἣτις συγκεν-
·τροῦται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ Χρι-
·στὸς τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πνεύματος τῆς
·ὑγιοῦς ἠθικῆς, ἣν οἱ πραγματικοὶ ὁπαδοὶ του ἀκολουθοῦσι, ὁ
·δὲ Χριστὸς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ἡ τυφλὴ προσή-
·λωσις πρὸς τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν, ὅστις ἐκπηγάζει ἀπὸ
·τὰ χριστιανικὰ δόγματα καὶ τὰ εὐτελεῖ συγγραματίδια τῶν δια-
·φόρων Βδελοπούλων, οἵτινες ἐμπορεύονται εἰς βάρος τῆς ἠθικῆς
·ἐφ' ἧς βασίζεται ἡ πίστις τῶν διδαγμάτων τοῦ Εὐαγγελίου ἐκμε-
·ταλλεζόμενοι κατὰ τὸν μᾶλλον ἀναίσχυντον καὶ ποταπὸν τρόπον
·τὴν ἀμάθειαν τοῦ ἀκατεργάστου ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς ὄχλου
·εἰς ὃν προσφέρουν τὴν Οὐράνιον βασιλείαν ἀντὶ τῆς δι' ὀλίγων ὀβο-
·λῶν ἐξαγορᾶς τῶν βδελυρῶν ἠθικοκτόνων συγγραμματιδίων των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ ΕΣΦΑΛΜΕΝΩΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΩΝ

·Ἀλλὰ ἐκτὸς ὅλων τούτων ἀνεφάνησαν κατὰ καιροῦς πολλοὶ
·συγγραφεῖς, οἵτινες οἰκειοποιηθέντες τὴν ιδιότητα τοῦ συνη-
·γόρου τῆς ἰδέας καὶ τῶν ἀρχῶν, ὑφ' ὧν διέπεται τὸ πνεῦμα καὶ
·ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἀνέπτυξαν τὰς μᾶλ-
·λον παραβόλους θεωρίας ἐδραζούσας ἐπὶ ἠθικῆς μεστῆς οὐτο-
·πιῶν καὶ ἄκρως ἀντιτιθεμένης πρὸς τὴν ἠθικὴν τῆς Εὐαγγελι-
·κῆς Ἰδεολογίας. Ἐκεῖνος, ὅστις ἐμελέτησε τὰ συγγράμματα τοῦ
·Τολστόη, οὗ ἀπὸ τινων ἀπόψεων ὀφείλει πᾶς τις νὰ δικαιο-
·λογήσῃ τὰς θεωρίας, ἀπόψεων ἀναγομένων εἰς τὸ περιβάλλον τὸ
·διηκόμενον ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Ρωσικοῦ μοναρχισμοῦ,
·ἐκεῖνος λέγω, ὅστις ἐμελέτησε ἐπισταμένως τὰς ἀρχὰς, ἀτινας ὑπε-
·στήριξε ἐν σχέσει μὲ τὸ κρατοῦν Πολιτειακὸν σύστημα, μὲ τὴν
·Ἐπιστήμην, τὴν ἠθικὴν, τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν διδασκαλίαν τοῦ

Χριστοῦ κ.λ.π. δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ καταδικάσῃ αὐτόν, ὡς ἀντιτιθέμενον ριζικῶς πρὸς τὴν ἠθικὴν τῆς Εὐαγγελικῆς ἰδεολογίας, ὡς κήρυκα μὴ βασιζομένων ἐπὶ τῆς πραγματικῶς ὑγιοῦς ἠθικῆς ἀρχῶν, ὡς τὸν κυρίως ὑπεύθυνον τῆς ἀναρχίας, ἣτις δεσπόζει σήμερον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν, ὡς τὴν ἀφειτηρίαν ὄλων τῶν ἀθλιότητων καὶ καταστροφῶν, αἰτίας ἢ μάλιστα τοῦ Μπολσεβικισμοῦ διέσπειρε ἀνὰ τὴν ἀχανῆ Ρωσίαν τοῦ Μπολσεβικισμοῦ, ὅστις ἀνατρέψας πάντα νόμον ἠθικῆς καὶ λογικῆς, ἠθέλησε ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς οἰκονομικῆς ἰσότητος νὰ ἐγκαθιδρύσῃ δῆθεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, πράγματι ὅμως διέπραξε ἀσχημοσύνας καὶ τερατουργήματα, ἃς πᾶς τις μὴ στεροῦμενος τῆς στοιχειώδους περὶ τῆς ἠθικῆς ὀρυθῆς ἀντιλήψεως, δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ τὸν χαρακτηρίσῃ ὡς τὴν μᾶλλον ἐκτροπομορφὴν τῆς ἀνηθικότητος! Καὶ βεβαίως μόνον ἢ περιφρόνησις μεθ' ἧς ὁ Τολστόη ἐκφράζεται προκειμένου νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν σημαντικότητα τῆς ἀναγκαιότητος τῆς Ἐπιστήμης, ἢν ἐπιστήμην θεωρεῖ, ὡς πηγὴν ὄλων τῶν κοινωνικῶν πληγῶν, μόνον λέγω αὕτη ἢ περιφρόνησις πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καὶ ἢ σφαλερὰ περὶ ταύτης Ἰδέα, εἶναι ἀρκετὴ, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Τολστόη εἶναι ἢ ἀνήθικος ἢ παράφρων. Ὁ Nordau λέγει, ὅτι ὁ Τολστόη, ὁμιλεῖ περὶ Ἐπιστήμης, ὡς ὁ τυφλὸς περὶ τῶν χρωμάτων. Καὶ βεβαίως ὁ Τολστόη στερεῖται ἀνωτέρας ἠθικῆς καὶ τῆς στοιχειώδους ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ἢ στάσις αὕτη ἢ ἐχθρική, ἢν οὗτος λαμβάνει ἀπέναντι τῆς Ἐπιστήμης, ἣτις δὲν εἶναι τί ἄλλο εἰμὴ μία Ἰδεώδης ἐνεργεια, ἣτις εἶναι ἀμέτοχος τῶν ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν, τῶν ἀνθρωπίνων ἐλαττωμάτων. Ἡ Ἐπιστήμη, ἣτις εἶναι ἢ βᾶσις πάσης εὐγενοῦς δράσεως σκοπούσης εἰς τὴν ἐξύψωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου χαρακτηριζομένη ὑπὸ τοῦ Τολστόη, ὡς πηγὴ τῶν κοινωνικῶν πληγῶν, τί ἄλλο ἀποδεικνύει εἰμὴ, ὅτι οὗτος στερεῖται ἄμοιρος ὦν καὶ τῆς στοιχειώδους ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, στερεῖται ταυτοχρόνως καὶ παντὸς ἔχρους ὑγιοῦς ἠθικῆς, ἣτις ἐπιβάλλει εὐλάβειαν ἀπέναντι τῆς εὐγενεστέρας ἐκφάνσεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, ἣτις διεκδηλοῦται ἐν τῇ καθόλου δράσει τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἐνεργείας; Ἴδου ὁ Χριστός:

ὕβριζόμενος οὕτω πως διὰ τοῦ δῆθεν συνηγοροῦντος ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ Τολστόη, ὅστις χλευάζει τὴν Ἐπιστήμην, ἥτις Ἐπιστήμη, ὡς ὁ μέγας κῆρυξ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, ζητεῖ νὰ στεγάσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἀνεπάρκειαν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Εὐδαιμονίας, ἣν κληροδοτεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ ἀνωτέρα μόρφωσις, ἣτις χειραγωγεῖ διὰ μέσον τῶν αἰώνων τὸ κλυδωνιζόμενον σκάφος τῆς ἀνθρωπότητος, χλευάζει οὗτος τὴν Ἐπιστήμην, ἐνῶ τὸ ἔργον τῆς Γνησίας ἐπιστήμης εἶναι Ἱερόν καὶ Μέγα! Καὶ εἶναι ἱερόν, διότι βάσις καὶ σκοπὸς τῆς Ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ διὰ ταύτης ἐξυπηρέτησις τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Καὶ εἶναι μέγα, διότι ὅλα τὰ θαύματα τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς πεπολιτισμένης ἀπόψεως τῆς ἀνθρωπότητος ἐπεδαψίλευσε μακροαίων, ἐπίπονος καὶ μεθοδικὴ ἐπιστημονικὴ δραῖσις. Ἡ Ἐπιστήμη εἶναι ἡ κλεῖς ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὴν ἀνωτέραν πνευματικὴν Συνείδησιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως : Ἡ Ἐπιστήμη εἶναι τὸ ἱερόν τέμενος ἐν τῷ ὁποίῳ στεγάζεται ἡ λατρεία, ἣς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι μέτοχος, ἡ λατρεία πρὸς τὴν ὑπεργήϊνον ἄποψιν τῶν καθαρῶς πνευματικῶν πεδίων, ἐν οἷς ζυμοῦται καὶ διαπλάσσεται ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρωπίνης Κοινωνίας.

Ἡ κακία, ἡ ἔχουσα ἀφειρησίαν τὴν ἐλαττωματικὴν ἄποψιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, ἡ κακία, ἣτις εἶναι ἀφειρησία ὅλων τῶν ἠθικῶν καὶ σωματικῶν νόσων, αἵτινες μαστίζουσι τοὺς ἀνθρώπους καταπολεμεῖται διὰ τῆς Ἐπιστήμης μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα, ἅτινα διαθέτει. Καὶ ἡ μὲν ἠθικὴ θέτει κανόνας, ὑφ' οὓς διέπεται ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ὑποδεικνύουσα οὕτω πως εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ μέσα, ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὁποίων ἠρῆται ἡ ὑπόστασις αὐτοῦ, ὡς τελειότερου ὄντος, ἀνωτέρου τῶν κατωτέρων ὀργανισμῶν, οἵτινες διέπονται ἀπὸ τὸ μοιραῖον, ἀνωτέρου ὡς πρὸς τὸν προορισμόν, ὅστις τοῦ ἐπιβάλλει νὰ ρυθμίσῃ τὴν πορείαν τοῦ βίου του σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καλῆς ἀγωγῆς τῆς ἐδραζούσης ἐπὶ τοῦ καλῶς νοουμένου συμφέροντος αὐτοῦ. Ἡ Ἱατρικὴ θέτει τοὺς κανόνας ὑφ' ὧν διέπονται αἱ σχέσεις τοῦ ἀτόμου αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν ἐξασφάλισιν

τῆς σωματικῆς αὐτοῦ υἰείας. Αἱ φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι διερευνῶσαι τὰ διάφορα φαινόμενα τῆς φύσεως θέτουσαι τοὺς κανόνας, δι' ὧν ρυθμίζονται αἱ σχέσεις τῆς μηχανικῆς κινήσεως δι' ἧς ἐξυπηρετοῦνται αἱ ἀνάγκαι τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ διὰ τῆς ὧς ἐκ τῶν πολλαπλῶν μέσων, ἅτινα αὕτη παρέχουσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ἀπλοποιήσεως τῆς ἐπιμόχθου ἐργασίας τῆς χειρωνακτικῆς, ἦν ἀναπληροῖ διὰ συμφυῶν πρὸς τὴν ἐργασίαν μηχανισμῶν. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες ἐξυπηρετοῦσι τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας διὰ πληθῆος ἐφεφεύσεων, καὶ δὴ πολλαπλῶν μέσων, ἅτινα παρεισάγουν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν, ἅτινα ἢ ἀνθρωπίνη ἀνεπάρκεια διορῶσει ἐν τοῖς καθέκαστον τῆς μηχανικῆς αὐτῆς ἐνεργείας, τῶν κενῶν τῆς παραγωγικῆς ὑλικῆς ἐργασίας. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι ἡ βᾶσις καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑλικῶν μέσων, ἅτινα εἶναι τὸ κίνητρον τῆς φυσικῆς ζωῆς, μεθ' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀλληλενδέτως συνδέσει τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ: Ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου φυσικοῦ βίου διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν μέσων τῆς μηχανικῆς ἐδράζει εἰς τὰς ἀενάους ἐνεργείας, αἵτινες καταναλίσκονται εἰς τὰ πεδία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν! Ἡ μαθηματικὴ Ἐπιστήμη ἐπίσης, εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν, ἐν οἷς ἐδράζουν τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτῆς συμπεράσματα. Ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμη, ἡ κυρίως σκοποῦσα τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κριτικῆς ἀπόψεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως. Αὕτη διεκδηλοῦται θεικῶς ἐν τῇ στρατιωτικῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ.

Ἄλλὰ αὐταὶ ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι, δὲν ἀποτελοῦν εἰμὴ μέρος τῆς ὅλης Ἐπιστήμης. Ἐκτὸς αὐτῶν ἔχομεν τὰς πολιτικὰς Ἐπιστήμας, τὴν κυρίως Νομικὴν Ἐπιστήμην, ἣτις διερευνᾷ ὅλας τὰς ἀπόψεις τοῦ Δικαίου παρακολουθοῦσα τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ καὶ διερευνῶσα ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τοὺς διαφόρους κλάδους εἰς οὓς διαστέλλεται ἡ γενικωτέρα ἐμφάνισις αὐτοῦ. Καὶ βεβαίως τίς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν χρησιμότητα καὶ σοβαρότητα τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστημῶν; Αἱ μὲν πολιτικαὶ ἐπιστῆμαι ἀνασκοποῦσαι τὴν καθ' ὅλου ἀποψιν τοῦ διεθνοῦς βίου τῶν πολιτειῶν καὶ ἐρευνῶσαι τοὺς κανόνας ὑφ' οἷς διέπονται αἱ διεθνεῖς σχέ-

σεις αὐτῶν, κανόνας ἐδράζοντας ἐπὶ χαλκευθέντων διὰ διεθ-
νῶν συνθηκῶν καὶ ἐθίμων ἀμοιβαίων πρὸς ἀλλήλων δικαιωμά-
των καὶ ὑποχρεώσεων, σκοποῦσι νὰ διαμορφώσωσι ἄνδρας, ἐν-
τῷ προσώπῳ τῶν ὁποίων ὁ μονίμως διαβιῶν λαὸς καὶ ἐμφανίζο-
μενος ὑπὸ τὴν ὀργάνωσιν Πολιτειακῆς Προσωπικότητος, νὰ δύ-
ναι νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτοὺς τὰ δικαιώματά του, ἄνδρας,
οἵτινες νὰ δύνανται νὰ χειραγωγήσωσι καὶ διευθύνωσι τὰς ἐθني-
κὰς ὑποθέσεις, αἵτινες αὐτὰς ἀφ' ἑαυτῶν αἰ λαϊκαὶ μάζαι ἀδυ-
νατοῦσι νὰ διεξαγάγουν. Τὸ κακὸν δυστυχῶς εἶναι ἀποδεδειγ-
μένον ὅτι ἔχει τόσον βαθείας τὰς ρίζας, ὥστε εἶναι φύσει ἀδύ-
νατον νὰ ἐκκριζωθῇ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῆς ἀνθρωπότητος! Ἐὰν
ὅμως τοῦτο εἶναι ἀδύνατον καὶ δὲν φαντάζομαι, ὅτι εἶναι δυνα-
τὸν τις μὴ στερούμενος τῆς στοιχειώδους κοινῆς λογικῆς νὰ εἶναι
δυνατὸν νὰ ἔχη ἄλλην γνώμην, εἰάν ἐπαναλαμβάνω τὸ κακὸν
εἶναι ἀδύνατον νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ρίζα του, εἶναι ὅμως δυνατότα-
τον νὰ περιορισθῇ. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς Ἐπιστήμης τοῦ δικαίου
εἶναι ἀκριβῶς οὗτος, καὶ ὅσον ἡ Ἐπιστήμη αὕτη ζητεῖ νὰ περι-
φρουρήσῃ τὰ δικαιώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ περιστείλῃ τὴν αὐθαι-
ρεσίαν, ἥτις ἐπιβούλως ζητεῖ νὰ προσβάλλῃ ταῦτα.

Καὶ ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμην.
Καὶ ταῦτα ἔπρεπε νὰ λεχθῶν, ἵνα ἐνισχυθῇ ἡ ἰδέα, ἣν ὑπεστή-
ριξα περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ ἔργου τῆς ἐπιστήμης τῆς ἱερό-
τητος τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ὡς ὁ καλὸς Σαμαρείτης τοῦ Εὐαγγε-
λίου ἡ ἐπιστήμη σήμερον προσπαθεῖ νὰ ἐπιδέσῃ τὰ τραύματα
τῆς ἀτυχοῦς ἀνθρωπότητος, μειοῦσα τὰς ὀδύνας αὐτῆς, αἵτινες
πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἀνεπάρκειαν, ἀπὸ τὸ πεπερασμέ-
νον τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Βελτίωσις τῶν συνθη-
κῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἐλάττωσις καὶ περιστολὴ τῶν δεινῶν,
αἵτινα φθείρουν τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τελειο-
ποίησις καὶ ἀνύψωσις τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ἰδοὺ τὰ τρία
σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα περιστρέφεται ἡ προσπάθεια τῆς Ἐπιστή-
μης. Τοιαύτης οὔσης τῆς ἐπιστήμης ἐν τούτοις εὐρέθη ἀνθρω-
πὸς τις Τολστόη καλούμενος, ὅστις δὲν ἐδίστασε ὑποτιμῶν τὴν
σημαντικότητά ταύτης μὴ δυνάμενος νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ
ἀγίου αὐτῆς προορισμοῦ ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ ἐναντίον τῆς ἐπι-

στήμης καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτήν, ὡς πηγὴν ὅλης τῆς δυστυχίας, ἣτις περιβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην Ζωήν.

Πρέπει λέγει ἡ ἐπιστήμη νὰ καταργηθῇ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν φυσικὸν βίον. Νὰ καταργηθῇ λέγει ἡ ἐπιστήμη, διότι αὕτη ἀπεμάκρυνε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν φυσικὸν βίον. Κλείσατε λοιπὸν κύριοι τὰ σχολεῖα, ἀνάκοψε ἐπιστήμη τὸ βῆμα, διότι εἰς ἄνθρωπος δὲν σὲ ἀναγνωρίζει! ἀσθενεῖς ριφθῆτε εἰς τοὺς δρόμους, διότι καταργουμένης τῆς ἐπιστήμης θεωροῦνται περιττοὶ οἱ ἰατροί. Ἀνοίξατε τὰς φυλακάς, ἵνα ἐξέλθουν, ὅλα ἐκεῖνα τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα, ἅτινα χαρακτηρίζει ἡ ἐλευθερία τῆς ἀντιαιρεσίας, διότι οἱ νόμοι καταργοῦνται ἢ δὲ πολιτεία χάνει τὴν ὑπόστασίν της, κλείουν τὰ δικαστήρια, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Φρουροῦ τοῦ Νόμου ὑπὸ τὸν ὁποῖον στεγάζονται τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα καὶ διὰ τῶν ὁποίων περιφρουρεῖται ἡ δρᾶσις τῆς ἐντίμου ἐργατικότητος καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς εὐγενοῦς συνειδήσεως, θεωρεῖται ὡς πρόσκομμα διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν φυσικὸν βίον κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ Σοφοῦ ἀνδρὸς τοῦ βορρᾶ!

Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω θὰ ἦσαν τελείως ἀνεπαρκῆ διὰ νὰ ἀποδείξουν, ὅτι ὁ ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ ἀποστόλου τοῦ Χριστοῦ ἐμφανιζόμενος Τολστόη ὄχι μόνον εἶναι γυμνὸς πάσης ὑγιοῦς ἠθικῆς ἀρχῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ, ὅτι τελείως ἀφίσταται τοῦ πνεύματος τῆς γνησίας λογικῆς ἐφ' ἧς ἐδράζονται τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου, θὰ ἦσαν τελείως ἀνεπαρκῆ ἐπαναλαμβάνω τὰ ἀνωτέρω, εἰάν δὲν ἐσπεύδομεν νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἐν ταῖς ἐκτεθειμέναις θεωρεῖαις τῶν συγγραμάτων αὐτοῦ γελοίας ἐν τῇ παραδοξολογίᾳ ἀναπτυσσομένας αὐτοῦ σκέψεις. Οὐδεμία ἐκ τῶν σκέψεων αὐτοῦ ἔχει λογικὴν βασιμότητα καὶ τοῦτο, διότι οὐδεμία σκέψις αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ πραγματικῶν δεδομένων, ὅλων ἐχόντων τὴν ἀφρητηρίαν ἐκ τῆς ἐγωπαθείας του καὶ τῆς ὑπέραγαν ἐξημμένης αὐτοῦ φαντασίας, θὰ γίνῃ λέγει τοῦτο ἢ θὰ συμβῇ ἐκεῖνο χωρὶς νὰ ἀποδεικνύῃ τοῦτο, ἀπλῶς διότι οὕτω τοῦ ὑπαγορεύει ἡ φαντασία του, θεωρίας, ἃς αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ ἐδημιούργησε, ἀφιστάμενος πάντοτε τῆς πραγματικότητος, ἧς ἐζήτει τὴν ριζικὴν ἀνατροπὴν. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο φαίνεται ἀφιστάμενος τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, δι' ἧς δὲν σκοπεῖται ἡ ἀνατροπὴ τῶν νόμων,

ἀλλ' ἢ συμπλήρωσις αὐτῶν. Ὁ Χριστὸς ἐμφανιζόμενος, ὡς κῆ-
 ρυξ τοῦ γνησίου λόγου τῆς ἀληθείας, ὄχι μόνον δὲν ζητεῖ νὰ
 ἀνατρέψῃ τὸ Πολιτειακὸν καθεστῶς τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώ-
 πων, ὄχι μόνον δὲν ζητεῖ νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου, ἐφ'
 ἧς ἐδράζει ἡ ἐνέργεια τῆς Πολιτειακῆς βουλήσεως, ἀλλὰ τοῦναν-
 τίον φωνασκεῖ διδάσκων «δὲν ἦλθα νὰ καταργήσω τὸν νόμον,
 ἀλλὰ νὰ συμπληρώσω αὐτόν! Ὁ Χριστὸς δὲν κατακρίνει μόνον
 τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπιβάλλει ποινικὴν
 εὐθύνην εἰς τὴν ἐγκληματικὴν βούλησιν. Δὲν εὐθύνεται μόνον ὁ
 διαπραττὼν τὸ ἐγκλημα λέγει ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε δια-
 νοηθῆ τὴν ἐγκληματικὴν πράξιν ἀσχέτως, εἰὰν κατορθώσῃ νὰ φέ-
 ρῃ ταύτην εἰς πέρας. Ἐτέρα ριζικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς διδασκα-
 λίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν τοῦ παραδο-
 ξολόγου αὐτοῦ τοῦ Βορρᾶ διαφαίνεται ἐν τῇ περὶ τῆς σκοπιμότη-
 τος τῆς ἀνθρωπίνης Ζωῆς θεωρητικῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ. Στηρίζει
 τὴν εὐτυχίαν εἰς ἣν ἐνατενίζει ἡ ἀνθρωπίνη Ζωὴ εἰς τὸν μηδε-
 νισμόν. Ἡ τελειότης κατ' αὐτὸν εἶναι ἐναποτεθειμένη εἰς τὴν ἀπο-
 σύνθεσιν ὄλων τῶν ἀπόψεων, ἃς ἐμφανίζει ἡ κοσμικὴ Ζωή. Ἡ
 φυσικὴ ἀνάγκη, ἣτις ὑποκινεῖ τὴν ἀνανέωσιν τῶν διαφόρων φά-
 σεων τῆς Ζωῆς διὰ τῆς ἐκ τῆς φυσικῆς ἐνότητητος ἀναπαραγωγῆς
 κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Τολστόη εἶναι μία ἐπίκτητος ἐκφυλος
 τάσις, ἣτις παρεμποδίζει τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μηδενισμοῦ, ἐφ' οὗ
 οὗτος τοποθετεῖ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν αἰωνιότητα.

Ἀλλὰ ἡ διδασκαλία αὕτη δὲν ἔχει οὐδὲν τὸ κοινὸν μὲ τὴν
 ὑψηλὴν ρῆσιν τοῦ μάρτυρος τοῦ Γολγοθᾶ τοῦ ἀυξάνεσθαι καὶ
 πληθύνεσθαι, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. Τοῦναντίον ἡ εὐαγγε-
 λικὴ ἰδεολογία τοποθετεῖ τὴν αἰωνιότητα εἰς τὴν ἀγάπην καὶ
 ἀλληλεγγύην ἀνυμνεῖ τὸν Γάμον, ὃν θεωρεῖ, ὡς ὑψίστην ἠθι-
 κὴν ἀνάγκην, συσφίγγει τοὺς δεσμοὺς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναι-
 κὸς καὶ ζητεῖ τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ διαζυγίου, ἵνα ἐνι-
 σχύσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ ἀδιαρρήκτου τῆς ἀρχικῆς συζεύξεως! Καὶ
 βεβαίως οὐδὲ ἡ λογικὴ ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ φυσικὴ τὴν
 ἀναπαραγωγὴν ὑποκινούσα τάσις εἶναι τι ἄσχετον πρὸς τὴν φυ-
 σικὴν ὑπόστασιν τῶν ὄντων. Ἡ ὕλη ὑπόκειται εἰς φθοράν, ἡ
 φθειρομένη δὲ ὕλη δέον νὰ ἀνανεωθῇ, ἵνα διατηρηθῇ, ἡ ὑπό-

στασις τῆς φυσικῆς Ζωῆς. Καὶ ἡ ἀνανέωσις αὕτη ἐπιτυγχάνεται δι' ἔλξεως ἐνυπαρχούσης ἐν τῇ φυσικῇ ὑποστάσει τοῦ ἀνθρώπου ! Δὲν εἶναι δὲ λογικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ, ὡς ὁ Τολστόη παραδοξολογῶν ἰσχυρίζεται τί ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ! Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν ἑαυτῷ ἐδημιούργησε ὄργανα προωρισμένα διὰ ἀντιτιθεμένην πρὸς τὴν φύσιν αὐτοῦ λειτουργίαν ; Τὸ νὰ δημιουργήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμίας καὶ τάσεις ἀντιτιθεμένας εἰς τὴν φύσιν τῆς ὀργανικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἀλλὰ τίς μὴ στερούμενος καὶ τῆς στοιχειώδους ἐχεφροσύνης θὰ ἐτόλμα νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι ὅλαι αἱ ὀργανικαὶ μορφαὶ τῶν φυσικῶν ὄντων ἀποτελοῦν ἐκδήλωσιν ἐκφυλισμοῦ καὶ τοῦτο, διότι ἡ ἀμοιβαία ἔλξις ἢ ἐνοῦσα ταῦτα διενεργεῖται, οὐχὶ φυσικῶς, ἀλλὰ, ὡς ἐκ νόμων ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν φύσιν καὶ δι' ὀργάνων μὴ ἐνυπαρχόντων ἐν αὐτῇ. Ἄλλὰ τότε τίς ἐδημιούργησε τὸ θῆλυ γένος ; Τίς ἐδημιούργησε τοὺς μαστοὺς αὐτοῦ ; Τίς ἐδημιούργησε τὰς διαφοράς, αἵτινες διακρίνουν τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τὸ τῆς γυναικός ; Τίς ἄλλος ἢ ἡ Φύσις ; Ἄρα λογικὴ συνέπεια εἶναι, ὅτι τὰ φυσικὰ ταῦτα ὄργανα ἐπιτελοῦν καὶ φυσικὰς λειτουργίας, αἵτινες, ὡς τοιαῦτα πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν, ὡς ὁ Τολστόη αὐθαιρέτως ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀντιτίθενται εἰς τὴν φυσικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου ;

Καὶ ταῦτα πάντα ἐμφαίνονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Τολστόη, ὅστις ἐξετάζων τὴν ζωὴν δὲν εὐρίσκει εἰς αὐτὴν οὐδεμίαν τέρψιν. Παντοῦ καὶ πᾶσαν ἀποψιν αὐτῆς τὴν χαρακτηρίζει, ὡς σκοτεινὴν μὴ διαβλέπων, ὅτι ἡ χεὶρ τῆς Ἐπιστήμης εἶναι ἡ γεννήτωρ τοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις ζητεῖ νὰ δώσῃ τὸν ἄρτον τῆς γνώσεως εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τούτου. Ὁ ὑβριστὴς οὗτος ὁ ὑποστηρίζων τὴν κατάργησιν τῶν πάντων, ὡς ἀχρήστων, ὁ μέγας αὐτὸς τυφλὸς ἐν τῷ πνυθμένῃ τῆς διανοίας τοῦ ὁποίου καθιζάνει σκότος πνιγηρὸν καὶ ἀφόρητον, αὐτός, ὅστις θεωρεῖ πᾶν, ὅτι συγκρατεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν εὐγενῆ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ὠραίαν δρασίαν ὡς ἐξοβελιστέον δὲν δύναται οὐδὲν ἄλλο νὰ εἶναι εἰμὴ ἐκεῖνο, ὅπερ

ὑποκλείεται εἰς τὰς λέξεις ἔγκλημα, ἡλιθιότης. Ἡ ζωὴ ὄχι μόνον δὲν τείνει εἰς τὸν καταποντισμὸν τῆς ἀφανείας ἀλλὰ πλήρης σφρίγγους καὶ ὠραιότητος καὶ φλέγουσα ἀπὸ χάριν καὶ ζωτικότητα διελίσσεται πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον παρωθηθεῖσα ἀπὸ τὴν δύναμιν ὑπερτέρου νόμου τείνει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ σκῆπτρα τῆς ἀπροσίτου εὐδαιμονίας καὶ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς ἀνεκλαλήτου χαρᾶς.

Ἄλλος συγγραφεὺς, οὗ αἱ ἀρχαὶ νομίζω ὅτι προσκρούουσι εἰς τὸν ὀρθολογισμὸν, εἶναι ὁ Rousseau, οὗ αἱ σκέψεις δὲν διστάζω νὰ εἴπω εἶναι ἀστήρικτοι καὶ φαντασιώδεις. Οὗτος ὑποστηρίζει, ὅτι φυσιολογικῶς οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἴσοι κατόπιν δὲ ἡ Πολιτεία ἐγένετο ἡ ἀφετηρία τῆς ἀνισότητος δεχόμενος, ὅτι αὕτη ἐξήγαγε τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεώς των δημιουργήσασα τὴν ἀνισότητα. Γεννᾶται ὅμως τὸ ἐρώτημα: πῶς ἐγένετο ἡ προτίμησις, πῶς δηλ. προέκυψεν ἡ ἀνισότης προὔπαρχούσης ἰσότητος, πῶς προέκυψεν ἡ κολοσσιαία διαφορὰ, ἡ κρηπίς τῆς ἀνισότητος, τῶν ἀρχῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους, αἵτινες προὔποθέτουσι καὶ ἐνδιάμεσον κλίμακα τάξιον; Πῶς προέκυψεν ἐκ τῆς ἰσότητος ὁ χαρακτήρ τῆς μεγάλης αὐτῆς διαφορᾶς, ὅστις καὶ ἐγένετο ἡ ἀφετηρία τῆς μετέπειτα ἀνισότητος; Ἐκ τούτου ἐμ. ἀνὲς καθίσταται, ὅτι προὔπῆρχε ἡ ἀνισότης, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὅπερ ἀποκλείεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω συλλογισμοῦ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι σὺν τῇ ἐξελίξει ἐδημιουργήθη αὕτη βαθμιαίως ἐπαυξούσης τῆς διαφορᾶς μέχρις ὅτου αὕτη ἀναπτυχθεῖσα εἰς τὸ ἔπακρον διεξεδηλώθη διὰ τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Καὶ τίς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι ἡ ὑπεκδήλωσις μεγάλης ἀνισότητος καὶ τίς παραδεχόμενος τοῦτο εἶναι δυνατόν ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ ἀνισότης αὕτη δὲν ἦτο ἄμεσος καὶ ἀπότομος μεταλλαγὴ τῆς πλήρους ἰσότητος;

Ἐγὼ ὅμως καὶ τὰς ἀνωτέρω ἐκδοχὰς ἀποκλείω, δεχόμενος, ὅτι ἡ ἀνισότης εἶναι ἔμφυτος καὶ φυσιολογικὴ δὲν προῆλθε δὲ κατόπιν ἐξελίξεως, ὡς ἐν τοῖς ἀνω διαδηλῶ, τοῦτο δὲ ἤθελεν ἀποδειχθῆ διὰ τῶν κατωτέρω πραγματικῶν δεδομένων καὶ σκέψεων. Τὸ ὅτι εἶναι φυσιολογικὴ ἡ ἀνισότης, ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, ἥτις οὐδαμοῦ παρουσιάζει δύο τελείως ὅμοια

ἀντικείμενα, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐμφανίζει πληθὺν ἀνομοίων ἀνεξάντλητων ἐν τῇ ποικιλίᾳ των μορφῶν. Περιοριζόμενοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἴδωμεν ἀκαταμετρήτους ἐξωτερικὰς ἐπομένως αἰσθητὰς καὶ ἀναντιρρήτους διαφορὰς, ἄλλοι εἶναι ὑψηλοί, ἄλλοι βραχύσωμοι, οἱ μὲν ρωμαλέοι οἱ δὲ ἀδύνατοι, λευκοὶ ἢ μελαψοί, ξανθῆς κόμης καὶ καστανῆς τοιαύτης, τινὲς ἔχουσι γλαυκοὺς ὀφθαλμούς, ἐνῶ ἕτεροι ἔχουσι καστανόχρους τοιούτους, ὡσαύτως ἢ φωνὴ ἄλλων εἶνε λεπτή, ἐνῶ ἑτέρων εἶναι στεντορία. Καὶ αὗται βεβαίως εἶναι αἱ πρῶτισται βαθεῖαι διαφοραί, αἵτινες παραλλάσσουσι καὶ καθιστῶσι ὅλως ἄλλοίους καὶ τελείως ἀνίσους τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως. Τίς ὅμως δύναται νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι τόσων διαφορῶν παρουσιαζόντων τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως, αἵτινες τοὺς παρουσιάζουσι ἐξωτερικῶς ἀνομοίους καὶ ἀνίσους δὲν θὰ εἶναι ἀνισοὶ καὶ ἀνόμοιοι καὶ ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἀπόψεως; Οὐδεὶς βεβαίως. Ἐκτὸς δὲ τούτου πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῆ τις, ὅτι ὅμοιοι ὄντες μετηλλάγησαν καὶ ἔγιναν ἀνόμοιοι; Ἀλλὰ καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῆ τις, ὅτι ἦσαν ὅμοιοι ἀφοῦ ἀνεξάντλητοι καὶ ποικίλοι εἶναι αἱ ἀνάγκαι δι' ὧν ἐξυπηρετεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν συνολικὴν ζωὴν καὶ τοιούτων ὄντων τῶν ἀναγκῶν ποικίλοι καὶ ὅλως διάφοροι ιδιότητες ἀπαιτοῦνται νὰ ἐνυπάρχωσι εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν;

Καὶ οὕτω βλέπομεν ἐσωτερικὰς διαφορὰς μεγάλας, αἵτινες παρουσιάζουσι ἐνδοτέρας ιδιότητας ὅλως διαφόρους, αἵτινες ὑπεκδηλοῦνται διὰ τῶν ἀνθρώπων καθιστῶσαι τούτους ὅλως ἀνίσους καὶ διαφόρους καὶ διὰ τῆς συμβολῆς καὶ τοῦ συνόλου τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν ἐκπληρουμένας τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἄλλων ἐκ τούτων ἐξυπηρετούντων ταύτην διὰ τῆς καταβολῆς σωματικῆς ρώμης ἄλλων δὲ διὰ τῶν ἐξαιρέτων καὶ ἰδιαζόντων ψυχικῶν ἢ πνευματικῶν αὐτῶν προσόντων, ὧν ὁ βαθμὸς καὶ τὸ ποιὸν εἶναι διάφορος καὶ ὁ συνδυασμὸς ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ ὅλως ἰδιότυπος. Δὲν δύναται τις ὡσαύτως νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐλαττωμάτων ἢ τῶν προσόντων εἴτε ἐκ κληρονομικότητος ἢ μεταδοτικότητος ἢ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος γίνεται ἢ ἀφετηρία μιᾶς ἐξελισσομένης ἀνισότητος. Καὶ οὕτω ἔχο-

μεν τοὺς ἀνθρώπους τῶν διαφορῶν ἐπαγγελμάτων ὑπὸ ἀλλοίας ἠθικᾶς καὶ πνευματικᾶς ιδιότητος ἐμφανιζομένους ἄλλων ὄντων φιλέργων ἢ ραθύμων, εὐγενῶν ἢ ἀγροίκων, γενναίων ἢ δειλῶν, εὐφυιῶν ἢ ἠλιθίων, φωτεινὴν ἐχόντων τὴν ἀντίληψιν ἢ προληπτικῶν. Τῶν διαφορῶν δὲ τούτων ἐμφανιζόντων καὶ σωματικᾶς ἀλλοιώσεις ἔχομεν τοὺς νευρασθενικούς, ρωμαλέους, παράφρονας. Ἡ νοημοσύνη, ἡ ἀπερισκεψία, ἡ ἠρεμία, ἡ κακεντρέχεια, ἡ μικροπρέπεια, ἡ ὑπουλότης, ἡ γενναιοφροσύνη, ἡ μετριοφροσύνη, ἡ σθεναρότης, ἡ προσήνεια, ἡ φιλοφροσύνη, ἡ σκαιότης, ἡ τραχύτης, ἡ ἀπληστία, ἡ ἐγκράτεια, ἡ φαιδρότης, ἡ μελαγχολία, ὁ φανατισμός, ἡ αἰσιοδοξία, ἡ νομοτάγεια, ἡ ἀνταρσία, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ μοχθηρία μῆπως δὲν ἀποτελοῦσι τὰς ἀρετὰς ἢ τὰ ἐλαττώματα, ἅτινα διασπῶσι τὴν ἐσωτερικὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων ἀποτελοῦντα τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρα τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀνισότητος.

Ἀλλὰ ἐὰν αὗται εἶναι αἱ διαφοραὶ, αἵτινες διατόρως, ἀποδεικνύουσι τὴν ὑπαρξιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀνισότητος, ἔτι αὕτη θὰ ἐνισχύετο ἀκλόνητος καθισταμένη, ἐὰν προσετίθετο ἡ ἀνισότης ἢ ἐνυπάρχουσα εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἐκδηλώσεων τῆς μεγαλοφυΐας, ἣν ὑποστηρίζει ὁ Nordau δεχόμενος, ὅτι ὑπάρχουσι διάφοροι διαβαθμίσεις ταύτης, ὅπερ ἡμεῖς ἀποκρούομεν. Κατὰ τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον συγγραφέα ἡ πρωτίστη μεγαλοφυΐα εἶναι ἐκείνη, ἣτις παρουσιάζει τὴν τελειότητα τῆς συναρμολογίας τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐκείνων κέντρων ἐν οἷς λαμβάνει χώραν ἡ ὑψίστη πνευματικὴ ἐνέργεια τῆς κρίσεως καὶ τῆς θελήσεως. Ἡ μεγαλοφυΐα αὕτη δὲν ἀνατρέχει εἰς κληρονομικὰς κριτικὰς παραστάσεις ἀλλὰ δημιουργεῖ ἀφ' ἑαυτῆς νέας ὅλως ἰδιαζούσας παραστάσεις διὰ τῆς εὐρείας ἐνεργείας τῆς κρίσεως, ἣτις ὑπολανθάνει εἰς τὸ τέλειον ἐγκεφαλικὸν κέντρον ἐν ᾗ αὕτη λαμβάνει χώραν ἀντιπαλαίουςα δὲ κατὰ τῶν ἀντιδράσεων ἀντεπεξέρχεται διὰ τῆς ρωμαλέας θελήσεως, ἣτις τὰς δημιουργικὰς κριτικὰς παραστάσεις τὰς θέτει εἰς ἐφαρμογὴν, οἱ τοιοῦτοι δὲ ἀντιδρῶσι καὶ μεταβάλλουσι τὰς συγκινήσεις εἰς νοητικὴν λειτουργίαν κατορθοῦντες δὲ νὰ πλουτισθῶσι δι' εὐρυτάτων γνώσεων χρησιμοποιοῦν αὐτὴς τελεσφόρως. Εἰς τοὺς τοιούτους συγκαταλέγει τοὺς.

μεγάλους στρατηγούς, μεγάλους πολιτικούς, οΐτινες αὐτοσχεδιάζουν μίαν ἰδέαν, ἣν κατορθοῦσι νὰ ἐπιβάλλωσι πειθηνίους προσκτῶντες ἀκολούθους τοὺς πάντας. Κατόπιν ἐπακολουθοῦσιν αἱ κριτικαὶ μεγαλοφυΐαι, αἵτινες ἔχουσι ἀρκοῦντως ἀνεπτυγμένην τὴν κρίσιν καὶ τελείως διεσκευασμένον τὸ κέντρον ἐν ᾧ συνδυάζεται ἡ ἐνέργεια αὕτη ὑστεροῦντες ὅμως τῆς ἀναλόγου θελήσεως, ὅπως χρησιμοποιήσωσι τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὄργανον τῆς πραγματώσεως τῆς ἰδέας τάσσονται ἐν δευτέρα μοίρᾳ.

Τρίτον εἶδος μεγαλοφυῶν ἐν ὑποδεστέρα ἔτι μοίρᾳ χαρακτηρίζει τοὺς διανοουμένους ἐκείνους, οἵτινες ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι ἐξαιρετικὴν ἔντασιν κρίσεως, ἣτις ὅμως δὲν ὑπεκδηλοῦται εἰμὴ διὰ τοῦ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ λόγου ἀδυνατοῦσι δὲ οἱ τοιοῦτοι νὰ ἐπιδράσωσιν ἀμέσως καὶ προσφόρως εἰς τὴν εὐρείαν μάζαν τῶν πληθῶν, ἀν καὶ αἱ ἰδέαι των εἶναι ἄκρως ὑγιεῖς καὶ ὀρθαί. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ δὲ βαθμίδᾳ κατέχουσι αἱ θυμικαὶ μεγαλοφυΐαι, αἵτινες δὲν εἶναι δημιουργικαὶ ἀλλὰ ἀποσκοποῦσι εἰς τὴν παραγωγὴν συγκινήσεως ἀνατρέχουσαι εἰς γεγονότα καὶ περιστατικὰ τοῦ παρελθόντος, οἱ τοιοῦτοι ἀδυνατοῦσι νὰ τροποποιήσωσι εἰς ἀνωτέραν πνευματικὴν ἐνέργειαν τὴν συγκίνησιν ζητοῦσι δὲ νὰ μεταλαμπαδεύσωσι ταύτην μὲ ζωηρὰ καὶ ἰσχυρὰ χρώματα. Οἱ τοιοῦτοι μεγαλοφυεῖς δὲν δύνανται νὰ δημιουργήσωσι ἢ τροποποιήσωσι τι οὐδὲ ὁ βαθμὸς τῆς μεγαλοφυΐας των ἤρτηται ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς κρίσεως ἀλλ' ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς παραγομένης ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων συγκινήσεως.

Ταῦτα ὑποστηρίζει ὁ μέγας Γερμανὸς συγγραφεὺς· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ ἀποδεχθῶ, ὅτι μόνη ἡ ἰδιότης τῆς κρίσεως προσδίδει ἐν ἐξαιρετικῇ ἀναπτύξει οὕσα τὸν χαρακτῆρα τῆς μεγαλοφυΐας. Μήπως καὶ ἡ ἰδιότης τῆς φαντασίας συνδεδυασμένη μετὰ τῆς μνήμης εἰς τὸ ἔπακρον ἀνεπτυγμένων δὲν δύναται νὰ μᾶς προσδώσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς μεγαλοφυΐας; Ὁρθώτερον θὰ ἦτο νὰ γίνῃ διάτμησις τῶν μεγαλοφυῶν ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν οὗτοι εἶναι προωρισμένοι καὶ τοῦ διαφόρου ποιῶν τῶν προσόντων δι' ὧν εἶναι ἐμπεποικισμένοι. Δὲν δέχομαι ὡσαύτως, ὅτι ἡ θυμηδεΐα τῶν καλλιτεχνῶν εἶναι ἀδυναμία αὐτῶν θέτουσα τοὺς μεγάλους τοιούτους εἰς ὑποδεέστερον ἐπίπεδον

τῶν λοιπῶν, καθ' ὅσον οὗτοι ἐκδηλοῦσι διὰ τῆς συγκινήσεως δι' ἧς ζητοῦσι νὰ ὑποκεντήσωσι τὰ πλήθη τὸν ἐξαιρετικὸν ἀναβρασμὸν τῆς θέρμης τῆς ἐσωτερικῆς των ζωτικότητος, ἥτις μετόσον λαμπρὰ χρώματα διαχύνεται εἰς τὸν ὄριζοντα τῶν ἔργων αὐτῶν. Οἱ καλλιτέχνηται ἔχουσι τὴν θαυμασίαν δεξιότητα νὰ μᾶς παρουσιάξουν τὰ τραγικὰ σημεῖα τῆς ζωῆς διὰ τῆς ἀνασκαλεύσεως φρικτῶν σκηνῶν, ἢ δεξιότης δὲ αὕτη εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη μᾶς ἐμφανίζει τὴν καλλιτεχνικὴν μεγαλοφυΐαν, ἥτις οὐδόλως μειονεκτεῖ τῶν κριτικῶν μεγαλιφυϊῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΑΙΤΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΕΙΝΩΝ

Κάθε ἐνέργεια, κάθε σκέψις, κάθε ἀρχή, κάθε ἀντίληψις, ὅταν τὰ ἐλατήρια ἐξ ἧς ὑποκινεῖται δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐστοχήσῃ. Κάθε προσπάθεια συνδυαζομένη μετὰ τὰ δεδομένα, ἅτινα δύνανται νὰ παρουσιάσουν αἱ περιστάσεις δύναται διὰ τῆς ἐπιρροῆς νὰ βελτιώσῃ τοὺς ὅρους τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖται σύντονος μελέτη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὰς πολλαπλὰς αὐτοῦ ἐκδηλώσεις.

Ἡ ἐνέργεια ἢ σύμφωνος μετὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κατ' οὐσίαν ἀρετῆς εἶναι ἢ μόνη ἱκανὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑγιεῖς ἀρχάς. Ἐὰν θεωρήσωμεν πρὸς στιγμὴν, ὡς δυνατὴν τὴν καταστολὴν πάσης ὑστεροβούλου σκέψεως, πάσης ἐκμεταλλευτικῆς τάσεως, πάσης ἀνειλικρινείας καὶ καταδολιεύσεως, πάσης ἀτιμωτικῆς πράξεως καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν εὐγενῶν συναισθημάτων τῆς εὐγενείας, εἰλικρινείας, ἀδελφότητος, νομιμότητος καὶ λογικῆς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν μίαν σχετικὴν ἰσορροπίαν εἰς τὰ διάφορα προβλήματα, ἅτινα παρουσιάζει ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἢ πραγματικῆς ζωῆς, θὰ καθίστατο ὅπωςδῆποτε εὐχερῆς ἢ διαρρυθμισίς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς λογικῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς οἰκονομολογικῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν διαβάθμισιν τῶν θεμελιωδῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀφορῶσι τὸν καθημερινὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Πολλοὶ θέλουσι νὰ διαστει-